

בסייעתא דשמיא

הפרשה

פירוש ופירוש

פרשת וזאת הברכה

אברהם יצחק קרישבסקי

מפתח העניינים

- א.....פרשת וזאת הברכה
- א.....אשר ברך משה את "בני ישראל"
- ג.....אשר ברך משה "לפני מותו"
- ד.....ברכתו של משה השלמה לברכתו של יעקב
- ד.....ה' מסיני בא
- ז.....יחי ראובן ואל ימת
- י.....ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו

הרב אברהם יצחק קרישבסקי

אדמו"רי ויז'ניץ 12, ביתר עילית

טל: 054-8464896, 02-5713641

מייל: a548464896@gmail.com

פרשת וזאת הברכה

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו, ואומר הרשב"ם וזאת הברכה, מוסב למעלה שכתוב וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם, האזינו השמים וגו', וזאת הברכה, כלומר שאחרי התוכחה של האזינו חזר ובירכן לישראל בטרם יעלה אל ההר למות שם, כלומר זאת השירה וזאת הברכה.

והנה נתבאר בפר' האזינו, ששירת האזינו הוא שלימותה של התורה, שעומק ענינו הוא שהתורה נעשית כחלק מחייהם, ולכן העיד עליהם את השמים והארץ, כלומר שהתורה מביאה הצלחה בטבע, כשחיים אתו בארץ בדרך הטבע, ובזה נעשתה התורה כחלק בלתי נפרד מחייהם, והרמב"ן האריך בענין שבשירה כתוב כל המאורעות שיעבור על ישראל בכל המצבים ואף בגלותם, ואשר בזה יתגלה מציאותם הקדושה שהם בעצם קדושים והולכים אתו בכל מצב ולא מתנתקים ממנו, ובסוף הימים יתגלה עצמותם הקדושה באופן שלם.

ולכן צוה לשים את התורה בארון כשנתנה כבר בדרגה השלימה הזו, וצוה הקב"ה למשה שיעלה אל הר העברים, ובעת פטירתו ברכם, ויש לומר שזה היתה ג"כ כוונת הרמב"ן שכותב בפר' וילך שאחר שנתן להם השירה עלה אל הר העברים וברכם.

ועומק הענין הוא, כי הרי נתבאר בפר' האזינו שהשירה הוא שלימותו של נתינת התורה באופן הנעלה שהם חלק בלתי נפרד מן התורה, ואחרי שנתן להם את התורה בצורה הזאת ברכם, ומשמעות הברכה היא שאמר להם את גודל מציאותם שהם עם קדוש וקרובים אליו, ופירט כל המעלות והדרגות של כל השבטים, והברכה הוא כהמשך לשירה, דהיינו שהשירה הוא שלימות התורה, ולכן כתוב בפר' וילך ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם, ואומר הרמב"ן כי מתחלה כתב את התורה ויתנה אל הכהנים ולא אמר להם אנה יניחו אותה, ואח"כ נצטוה בשירה הזאת ויכתוב אותה וילמדה את בני ישראל בו ביום, והנה הוסיף אותה על התורה, ואז צוה שיקחו את התורה עם השירה וישימו אותה בצד הארון.

כתוב כאן שהשירה היא חלק מן התורה, וכפי שנתבאר שבשירה נתן להם את התורה באופן כזה שנהיה חלק מחייהם, כפי שנתבאר בארוכה בפר' האזינו, היינו שהשירה הוא השלמת התורה, ולכן כתוב שאחרי שיכתוב את השירה ישים אותו בצד הארון כלומר שישים בארון את התורה עם הנתינה הזו של ענין השירה.

ואחרי שהשלים משה לתת להם את התורה בצורה המושלמת - ברכם, והברכות הוא להגיד להם את מעלתם ומציאותם הנעלה, שנובע מזה שיש להם את התורה, ובצורה כזו שנהיו חלק בלתי נפרד ממנו (ולהלן נבאר בעזה"ת למה ברכם דוקא לפני מותו).

אשר ברך משה את "בני ישראל"

ונראה לומר שכוונתו היתה לברך את עם ישראל, ולא התכוון לברך את כל שבט באופן נפרד,

אלא שפירט כל שבט את מעלתו המיוחדת, אבל עומק הכוונה היא לומר את שבחם של ישראל שמורכבים כולם מכל הדרגות הנעלות ההם, ולכן כתוב לפני שהתחיל לברכם גודל מעלתם של ישראל והקרבה אליו ית' ע"י קבלת התורה, שדבר זה היא בכל ישראל.

וכן הוא דברי הרמב"ן, שאומר ע"ז שלא ברך את שבט שמעון, "כי הכתוב לא ימנה בשבטי ישראל רק שנים עשר, וכך אמר בברכת יעקב, כל אלה שבטי ישראל שנים עשר, והנה יעקב הזכיר בניו השנים עשר והזכיר יוסף בשבט אחד, ומשה ראה להזכיר ביוסף שני שבטים, כמו שאמר והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה, והוא משום שאחר שצוה ה' ועשאו שני שבטים בחנוכת המזבח ובדגלים ובנחלת הארץ הוצרך למנותם שני שבטים, ועוד שהזכיר יהושע המנחלים הארץ והוא מאפרים הקטן, והוצרך להזכיר אחיו הגדול, ורצה לברך את שבט לוי כי מברכתו יתברכו כל ישראל שיהיו לרצון לפני ה', והוצרך להשאיר אחד מן השבטים שאינם נמנים בשום מקום רק שנים עשר, כנגד שנים עשר מזלות ברקיע ושנים עשר חדשים בשנה, ושנים עשר אלכסונים שאמרו במדרש שהן זרועות עולם, וכמו שהזכירו רבותינו ז"ל במס' ברכות אמר הקב"ה לנביא לך אמור לכנסת ישראל בתי שנים עשר מזלות הראתי ברקיע כנגד שנים עשר שבטים וכו', והולך ומונה עוד מקומות שהיכן שנמנים שבט לוי לא נזכר יוסף לשני שבטים.

מכל זה רואים שהתורה הקפידה על המספר שנים עשר, דהיינו שתמיד נזכרו עם ישראל עם המספר שנים עשר, ואומר הרמב"ן שלכן הוציא כאן את שבט שמעון, ואומר שהשאיר שמעון שלא היה שבטו גדול, וגם לא היתה ברכת יעקב אביהם מרובה, אבל אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, והנה יתברכו גם הם מברכת שאר השבטים אשר המה בתוכם.

מבואר מדבריו שהברכות שברך משה היה על כלל ישראל, אלא שפרט בכל שבט את ענינו, אבל עיקר המטרה היתה לברך את ישראל שהם מצויינים תמיד במספר שנים עשר, ואם היתה המטרה לברך את כל שבט כשלעצמה, לא היה מקפיד למספר שנים עשרה, כי הרי המטרה היא לברך כל שבט כשלעצמו, אלא ע"כ שהענין הוא לברך את העם, והעם מספרו שנים עשר כפי שביאר, (ויש לבאר את ענין מספר שנים עשרה, ובספר בן מלך ביאר הדברים, ועוד חזון למועד בעזה"ת).

ובאמת שבפר' ויחי בברכת יעקב גם אומר רש"י על מה שכתוב ויברך אותם, כולם במשמע, שאף יעקב התכוון בברכתו לברך את כולם, ואמר רק בכל שבט את ענינו המיוחד.

וכן אומר האבע"ז שהפרשה היא ברכה כלל לכל ישראל, ואח"כ פירט לכל שבט ושבט, הרי שורש הענין הוא לברך את כלל ישראל.

וענינו הוא שכוונת הברכות הוא שבירך את בני ישראל שמספרם שנים עשר, וברכם בכל המעלות והגדולות, וכל שבט יש לו את המעלה והגדולה המיוחדת.

ולכן נכתב הברכות בסוף התורה, לומר שהתורה היא לא רק כהוראת דרך חיים והתנהגות קדושה, אלא היא חלק מישראל והם קדושים בעצם בהיותם דבקים בו, ואכן מתחיל בזה את

הברכות באמרו ה' מסיני בא שמבואר בזה מעלותם וגדולתם של ישראל וכו'.

אשר ברך משה "לפני מותו"

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל "לפני מותו", ואומר רש"י סמוך למיתתו, שאם לא עכשיו אימתי, וכן אומר הרמב"ן שעלה להר העברים ושם ברך אותם, ואיתא בדעת זקנים, אמרו רבותינו בשעה שמלאך המוות בא ליטול נשמתו של משה נטלו משה וכפתו, וברך השבטים כל אחד ואחד ברכתו לפניו, רואים מכל זה שמה שברכם לפני מותו הוא בדוקא, ויש לבאר ענינו.

והנה יעקב אבינו גם בירך את בניו לפני מותו, ונראה לבאר בעזה"ל, כי ענין הברכה הוא להודיע להם את עתידם, כמו שפירש האבע"ז בפר' ויחי את הפסוק את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, דבר הנביא לעתיד, דהיינו שאמר להם מה שיקרא אותם בעתיד, כי אחרית הימים מורה על זמן רחוק, וכן ביאר ר' אברהם בן הרמב"ם שאחרית הימים מורה לפי הפשט על סוף התקופה.

ונראה לבאר את עומק ענינו של ברכת יעקב ועל דרך זה את ברכות משה רבינו, שיעקב ברך את בניו ואמר להם מה שיקרא אתם בעתיד, ועומק הענין מה שאמר להם את זה, כי הרי אצל יעקב התחיל הענין של העם, דהיינו שעד יעקב היתה הקשר בין הקב"ה לאבות באופן של יחידים, ואצל יעקב נהיתה כבר בענין של משפחה והתחיל תהליך היווצרו של העם, לכן קבצם לומר להם את עתידו של העם, כלומר שהנכם עומדים לקראת עתיד האומה וקבע לכל אחד את מעמדו בתוך העם, וכלל בברכתו כל ענינו של עם ישראל כמלכות, וכלוחם, וכידיד וכו', ולכן אמרם רק בעת מותו, כי כל עוד הוא היה בחיים עדיין לא התחיל תקופתן שלהם, שהרי עדיין הוא חי, ולכן כשרצה לקבוע את עתידם היה צריך לקבוע אותו רק בעת פטירתו, ובזה יש בזה ענין של העתיד, ויש גם לומר, שבזה שצוה להם בעת מותו, פירושו של דבר, שהם הממשיכים של האבות, שבהם התחיל הקשר בין הקב"ה לישראל, ורצה לקבוע לכל אחד את החלק שהוא ממשיך את השורש של האבות שהם התחילו בזה.

ונציין את מה שאומר האבע"ז בברכת יעקב, שמה שקבצם הוא לא בכדי לברכם שא"כ איה ברכת ראובן ושמעון ולוי, אלא שעל דרך הנבואה אמר להם וזאת אשר דבר להם, דהיינו את עתידם, רק אח"כ ברך אותם.

וכאן אצל משה גם ברך אותם בדרך זו, דהיינו שאמר להם את עתידם, ולכן ברכם בעת מותו, כי כוונתו בזה הוא לומר להם את עתידם, כי כל עוד הוא בחיים הרי שכל זה מתייחס אליו, ולכן ברכם דוקא בעת מותו, כלומר שכל הברכות והמעלות הם לעם כולו, והם מעלתם בעצם, וכפי שהבאנו לעיל לשון המדרש שהביא בדעת זקנים שבעת שבא מלאך המות ליטול את נשמתו נטלו משה וכפתו וברך השבטים, כלומר ממש בעת פטירתו, שהיה כבר בתוך הפטירה ממש.

ברכתו של משה השלמה לברכתו של יעקב

ועתה נבאר שברכתו של משה היה כהשלמה לברכותיו של יעקב, שברכתו של יעקב אבינו היתה בעת ייסודו של העם, וברכות משה כבר היו כשכבר נהיו במצב של שלימות, ובדרגה הגבוהה זו הגיעו לזה ע"י שקבלו את התורה.

ואומר האבע"ז וזאת הברכה כברכת יעקב, והולך ומפרט בכל הפרשה את הדמיון בין ברכת יעקב לברכתו של משה, ואפשר לומר שלכן כתוב בוא"ו החיבור וזאת הברכה, כלומר שהוא כהמשך לברכתו של יעקב, וכן איתא במדרש שאמר יעקב לבניו עתיד אדם אחד כיוצא בי לברך אתכם, וממקום שפסקתי הוא מתחיל, שנאמר וזאת אשר דבר, כיון שעמד משה פתח בזאת שנאמר וזאת הברכה, דהיינו זאת הברכה שהתחיל יעקב.

מבואר בזה שהברכות של יעקב ושל משה היו אותם הברכות ויש לבאר ענינם של שני הברכות דהיינו של יעקב ושל משה.

וביאור הענין הוא שיעקב ברכם בעת שנתהוו לעם, ולכן ברכם בדברים השרשים של העם, דהיינו שנתן ליהודה המלכות והעיסוק בתורה לישכר, ולזבולון החלק שלו בהחזקת התורה, וכן לשאר שבטים כל אחד ענינו, וכפי שנתבאר לעיל שהכוונה היתה להגיד עתידם של כלל ישראל ושכל אחד מהשבטים יצויין בחלקו, אמנם המטרה היתה להעמיד את תוכנן של העם הקדוש שהולך ומתייסד כאן.

אבל בברכתו של משה, כתוב כבר את היותם עם קדוש שכבר קבלו את התורה ונהיו קרובים אל השי"ת, וכשנתבונן בברכות משה נראה שהכל מדובר בזה בהיותם עם קדוש וקרובים אליו, כפי שנבאר בעזה"י, וכאמור שכוונת הברכות היתה לקבוע את מעמדם ואת עתידם כאנשי קודש ובמעלתם הנשגבה.

ה' מסיני בא

ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו, הנה בזה שהתחיל את הברכות בגודל מעלתן של כל ישראל, מזה רואים את מה שנתבאר לעיל, כי כוונת ברכתו הוא לכלל ישראל.

ואומר הרמב"ן, ה' מסיני בא "יאמר כי ה' בא לישראל מסיני כי שם השכין שכינתו בתוכם ושוב לא נסתלקה מהם, והענין כי ירד הכבוד בהר סיני כמו שנאמר וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר וגו', ושם היה כל הימים שהיה משה על ההר, וכאשר נתן לו לוחות האחרונות שכן הכבוד באהל משה, כמו שנאמר והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה, ובארנו במקומו שאז באה השכינה לשכון בתוכם בצורת דיבור עם משה, וכאשר הוקם המשכן

שכן הכבוד במשכן, שנאמר ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן, ואז כבר היה שכינה שורה בתוך עם ישראל, ומשם היו לו כל הדברות כל ימי המדבר.

וזרח משעיר למו, כי אחרי נסעם מסיני במסע ראשון, שכן הענן במדבר פארן, ומשם שלח המרגלים ולא היה הדבור עד שבאו אל שעיר, והנה אז בבואם בשעיר היה השם להם לאור עולם. **הופיע מהר פארן** שנסתכל בהם ושם ענינם למאור פניו", עומק ענינו הוא שאז היו בקרבה כזו של מאור פנים, כמו שממשיך הרמב"ן ואומר כי תחילת הכנסתם במדבר הגדול היה מפארן, כמו שנאמר ויסעו ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן, והנה ה' הופיע עליהם לראות מה הם צריכים במדבר הגדול והנורא.

הנה בדבריו של הרמב"ן נראה שברכתו של משה היתה להגיד את מעמד הנעלה, איך שהשכינה שורה בתוכם, והולך ומפרט את תהליך ההתגלות, ואומר הרמב"ן שהקב"ה ירד על הר סיני ומאז לא עזב אותם והיתה השכינה בתוכם כל העת, וזה עומק דבריו במה שאמר שהפירוש בכתוב הופיע מהר פארן הוא כי בתחילת הכנסתם במדבר הגדול היה בפארן והופיע עליהם לראות מה הם צריכים במדבר הגדול והנורא, כתוב כאן בעומק דבריו, שהקב"ה בא לשכון בתוכם באופן כזה שהיה להם לאב ולדואג והיה בתוכם ממש, וחיו אתו בצורה גלויה, שאף במדבר התקיימו בדרך נס ופלא.

וכאן כתוב עומק ענין הברכות שבא לומר להם את גודל מעלתם שהם מציאות אחד אתו וקרובים אליו.

ובזה מבואר למה התחיל את הברכות במעמד הר סיני ובקבלת התורה, ונראה שהוא משני סיבות, הן משום שאז התחיל השראת השכינה בישראל כדברי הרמב"ן, והן משום שכשסיים את התורה, אמר להם שנתן להם את התורה באופן כזה שנהיו מציאות של קדושה, וכתוב שברכם לפני מותו, כנתבאר לעיל שהתורה תשאר אצלם ויהיו חלק בלתי נפרד ממנו אף לאחר פטירת משה, שמשמעות הדבר הוא, שאמר להם שכשנתן להם את התורה נתנו להם באופן הזה שיהיו חלק מהם ויהי תורתם שלהם וחדור בלבם,¹

ולכן זה שורש כל מהותם וקדושתם, ואמר להם שהם הולכים לחיות עם המציאות הזו לעולם.

ויש לדייק בלשונו של הרמב"ן שאומר וכאשר נתן להם את הלוחות האחרונות שכן הכבוד באהלו של משה, ויש לבאר למה מציין ששכינת כבודו באהלו של משה היתה לאחר נתינתו את הלוחות האחרונות, (שלכאורה קשה שהרי דעת הרמב"ן היא שמשה נטה אהלו ב"ח תמוז וזה היה עוד לפני נתינת הלוחות

¹ והבאנו כבר את דברי ר' צדוק שאומר שבזה שהתורה קיימת אף לאחר מות משה פירושו שנתן להם את התורה באופן נעלה וגדול שהתורה נהיה תורתם ויכולים לסבור את התורה בגודל קדושתם, וחכמתם הוא חכמת אלקים ומה שהחכמים אומרים הוא כשכינה שמדברת מתוך גרונו.

האחרונות, וכאן דבריו נוטים לשיטת רש"י והאבע"ז שסוברים שנטע אהלו אחר יוהכ"פ), אלא נראה שכתוב כאן עומק גדול, שהרי נתבאר שבקבלת הלוחות השניות נהיתה השראת השכינה באופן נעלה ביותר, וכמו שהארכנו בפר' כי תשא, והבאנו מדרש שאיתא שם שבלוחות השניות עלו בדרגה יותר גדולה מבלוחות הראשונות, שאיתא שם שאמר לו הקב"ה למשה שלא יצטער על הלוחות הראשונות שנשתברו, כי בלוחות השניות יש אגדות הלכות, ורבינו בעל הבן מלך מבאר את הדבר, שהלוחות השניות היו מעשה ידי משה, שעומק פירושו הוא שישראל הן מכינים את לבם ויגעים להבין את התורה, ואז מגלה להם חכמתו ועומק התורה, ולכן אומר כאן הרמב"ן את ענינו של הלוחות האחרונות, כי כאן אמר להם משה את היותם מציאות של קדושה שנשארת להם לעולמים, וענין הזה נהיה בלוחות השניות, וכן שהרי בארנו שענין השראת השכינה באהלו של משה פירושו, שהשכינה ירדה כאן לעולם ולא רק על הר סיני, שהר סיני מציין את זה שעלו לשמים למקום ה' כדאיתא בחז"ל שהרכין שמים על הארץ, ובאהלו של משה פירוש הדבר שירד להיות כאן בעולם, ולכן כתב כאן ששלימות היות כבודו בעולם נהיה בקבלתם את הלוחות השניות.

ואתה מרבבות קודש, אומר הרמב"ן יאמר כי בא הכבוד לישראל מרבבות קדושי עליון אשר ירדו עמו על ההר, כענין שנאמר רכב אלקים רבתיים אלפי שנאן ה' בם סיני בקדש, ומימינו אש דת למו, פירוש מימין תפארתו היתה אש דת, לא מיד המלאכים הנזכרים רק מימין ה' בעצמו ובכבודו, והוסיף ויתכן כי מרבבות קדש, מריבוי קדושות, כי קדוש קדוש קדוש ה' צבקות בכל מיני קדושה.

עומק דבריו הוא שבא לומר שאף שבא עם מלאכיו, מ"מ נתן להם את התורה מידו ממש ולא מיד המלאכים, פירוש הדבר שנתחברו אליו בעצם, ונתן להם בעצמו את תורתו, ובזה נהיו מציאות של קדושה ונהיו בקשר ישיר אתו, וזה נראה עומק הפירוש במה שאומר בפירוש השני, שנתקדשו בריבוי קדושות, שהפירוש של שלש קדושות הוא שהוא מובדל מכל הבחינות, וישראל נתחברו אליו ונהיו קדושים בעצם, וזה הוא משורש ענין הברכות כאן שאמר להם לישראל שבעת מתן תורה נהיו קדושים בעצם, וכן אומר הספורנו שהתורה ניתנה בבחינת אספקלריא המאירה.

ה' מסיני בא, אומר הרמב"ן שעל דעת רבותינו שנגלה על בני עשיו לתת להם התורה וכאשר לא רצו בני עשיו לקבל התורה, האיר פניו לישראל, ונתנה להם בימין עוזו, והופיע והראה להם יפעתו והדרת פניו, יזכיר כי היתה זכות גדולה לישראל כאשר לא רצו שאר האומות לקבל התורה, ועומק ענינו הוא, למה היה צריך שהאומות לא ירצו לקבל התורה רק ישראל, ונראה שבזה נהיתה קבלת התורה מרצונם, וכשאמרו נעשה ונשמע, אז נתגלה שקבלו אותו מרצונם, ולכן כתוב הענין הזה כאן, כי זה משורש ענין הברכות, דהיינו שאמר להן שהם בעצמם ובמהותם קדושים.

ויש לומר שיש כאן עוד עומק בדבר, והוא שכשחזר על האומות ולא רצו, אז נהיה קבלת התורה

גם ביחס לעולם, שמשמעות הדבר הוא שישראל בקבלתם את התורה הביאו את כבודו בעולם, ונהיו קשורים אליו ובעצם ביחס לכל העולם. ואומר הרמב"ן ונתנה להם בימינו וזרועו ואור פניו כי רצם, כי הופעת הדר כבוד עוזו היתה מרצון כי רצם, ובזה נהיתה קבלת התורה גם מרצונם של ישראל, והיתה ברצון מצדו ית'.

אף חובב עמים, אומר הרמב"ן אף אוהב ישראל שהוא עמים רבים, כענין אחריו בנימין בעממך, כתוב כאן עומק הדבר שנתבאר לעיל, כי ברך את כל ישראל ופרט כל שבט לעצמו, וזה פירושו של עמים, שישראל נקראים עמים, דהיינו שנחלקו לשנים עשר עמים שזה מגודל העם שנחלקו לכמה שבטים, וקדושים בכל הבחינות.

וכן כתוב כאן את ענין קבלת התורה בצורה של חביבות וידידות ואהבה "אף חובב עמים", שזה שורש הברכות שנהיו קרובים בעצם, ואומר הרמב"ן כי חובב מלשון בחבי עוזו, מענין חדר בחדר להחבא, יאמר גם אתה בידך מחביא ומסתיר עמים, כל קדושי ישראל הנזכרים, ירמוז כי כל העדה כלם קדושים, והשם יסתירם בידו, כטעם ובצל ידי כסיתך כענין סתרי ומגיני אתה.

והם תכו לרגליך, ופירש רש"י שתיווכו עצמן לתוך ההר לרגליך בסיני, הרי שכאן רומז את עמדם למרגלות הר סיני בדרגה הזו שכפו עצמן תחתיו, כי בגמ' איתא שכפה עליהם הר כגגית, הרי שהיו שתי הבחינות, כלומר שקבלו את תורתו כעבדים שמחוייבים לתורה, וכאן מציין את הבחינה של האהבה והרצון שקבלו את התורה בצורה הזו, כי כאן מדבר על היותם קדושים וקבלו אותו ברצון.

ואומר הרמב"ן יאמר שהם מוכים בכל מכה במדבר ללכת אחריו בכל אשר תלך, לא יחושו לרעב וצמאון מכת נחש שרף עקרב, רק יצאו לרגליך ואחריו ירוצו, וזה כענין שנאמר זכרתי לך חסד נעורייך וגו'.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, כאן מדבר בנתינת התורה באופן של מורשה, כדברי הרמב"ן כי לדורות עולם כל בני יעקב יירשוהו, וכן אומר הספורנו שהיא למורשה לקהלת יעקב מקובלת לנו ולבנינו למורשה, וזה גם מענין הברכות שקבלו את התורה באופן נעלה שנהיה חלק מאתם ונקבע בתוכם לדורות עולם.

יחי ראובן ואל ימת

יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר, הנה כשנתבונן בברכות משה נראה שכאן ברכם בעצם מציאותם שיהיו רבים, וכן ברך אותם בענין היותם קשורים אליו ית', ואמר יחי ראובן ואל ימת, וביאר האבן עזרא יחי ראובן ואל ימות ואל יהי מתיו מספר, ואומר שהמילה "ואל" הולך גם על מתיו מספר, כלומר ואל ימות וגם מספריו לא יהו מספר, ומסביר שכל דבר שיספר הוא מעט, לכן אמר שלא יכלו לספור אותם דהיינו שיהיו עם רב, ורש"י מפרש יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעולם הבא, דהיינו שיהיו חיו חיים נצחיים.

וזאת ליהודה ויאמר, אומר האבע"ז שוזאת פירושו שאותו הברכה שברך לראובן גם בירך את יהודה שגם הוא יחיה ולא ימות, ואומר האבע"ז שהתחיל מן הבכור ראובן ואח"כ בירך את יהודה שהיה לצדו בדגלים, ויש לומר שברך את שני הראשונים בריבוי, וכפי שנתבאר לעיל שכל הברכות בירך את כלל ישראל, אלא שפרט בכל אחד את ענינו, ולכן יש לומר שבירך את הבכור ואת המלך בריבוי, וכוונתו לברך את כל העם בריבוי.

וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך, ואומר הספורנו שהתומים והאורים נתן לאהרן שהוא שבט לוי, וענינו שהיו קרובים אל ה' ושאלו אתו באורים ותומים, ואומר הספורנו שהיה מדבר ברוח הקודש, ושכינה שורה עליו, כאמרם ז"ל כל כהן שמדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו נשאלים בו באורים ותומים, והבאנו בפר' תצוה, כי האורים ותומים ענינו הוא שהכהן הגדול הוא בעצם קדוש, ולכן בבית שני כשלא היו אורים ותומים אומר האבע"ז מחז"ל שהיו נענים בלבישת בגדיהם, הרי שענין האורים ותומים הוא קדושה וקירבה בעצם.

אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה, אומר הרמב"ן שנסית אותו בנסיון, והטעם שהיה חסיד בכל אשר נסית אותו ונמצא שלם בכל הנסיונות, (ואומר שפירושו של תריבהו על מי מריבה הוא סקופים נסקפת לו על מי מריבה, שהוא לשון עלילה, כלומר שלא היה אשם בזה).

האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידי כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו, ואומר הספורנו שלא הכיר את משפחתו בעגל, ששמו איש חרבו באביו ובאחיו, והאבן עזרא אומר שהכוונה היא על שמואל שהיה משבט לוי שאמו הביאתו לבית ה' כשנגמל, וענינו הוא ששבט לוי היו קדושים לה', וכל זה הוא מעצם קדושתם של ישראל, כי בארנו בפר' תצוה שהכהן גדול עובד בשם כל ישראל, ולכן היו שמות שבט ישראל חרות על לבו, ויש לומר שזה גם הכוונה בהזכירו את האורים ואת התומים ששם היו חרותים שמות ישראל, דהיינו שזה שהיו פרושים וקדושים לה' זה היה בשם כל ישראל, וכאן ברך את כלל ישראל.

יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל, שהן ילמדו תורה לישראל בהיותם קרובים אלו יכולים ללמד ולהבין את דבר ה' וללמד את ישראל.

ישימו קטורה באפך, וכליל על מזבחך, וכבר נתבאר ענינו של הקטורת שהוא כשימת ריח באפו של הקב"ה שהוא יותר מן הקרבנות שהם בבחינת עבודה אבל הקטורת זהו קרבן ידידות.

לבנימין אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו, חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן, שהמקדש היה בחלקו של בנימין, ששכן בין כתפיו, ואיתא בגמ' שהיה הארון היה בחלקו של בנימין, ששם הוא מקום הידידות.

וליוסף אמר מברכת ה' ארצו, ממגד שמים מטל ומתהום רבצת תחת, ואומר הספורנו שחלקו של יוסף היא ארץ מבורכת בטבע ממגד שמים מטל וכו', ואולי יש לומר שברך את יוסף בשפע והוא כעין ברכת ראובן ויהודה שברכם בריבוי הטבע, כי ראובן היה הבכור, ויהודה ויוסף היו המלכים, (ואפשר ג"כ שלכן הרחיב את ברכות הטבע אצל יוסף שהוא המשביר, וכן כתוב אצלו

בכור שורו הדור לו וקרני ראם קרניו שיוסף תמיד מציין הלוחם והמשביר).

ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, שהם שני השבטים, שישכר יושב באהלי תורה וזבולון מחזיקו, ויש לומר שזה ענינו של קנין התורה בעצם, שעשה הקב"ה שתמיד יהיה בצורה כזו, שאחד צריך להחזיק את השני, ובזה תהיה התורה גם בתוך הטבע, שכל השבטים יש להם חלק בתורה, שחיים עם הענין הזה שכל הצלחתם הוא התורה, ואף בצאתם לסחור נותנים מכספם עבור לומדי התורה, וזה הדרגה של לחיות בעצם עם התורה אף בטבע.

עמים הר יקראו, אומר הספורנו ישכר וזבולון יקראו אומות העולם אל ההר הטוב, במיני הסחורות הבלתי נמצאים בין האומות, שם יזבחו זבחי צדק, גם תגרי אומות העולם שזבחו כל ימיהם זבחי מתים, הנה בבואם אל ההר הטוב יזבחו זבחי צדק, עומק ענינם נראה כי אף האומות יבואו ויזבחו לה' בבואם לקנות סחורה מזבולון, שכתוב כאן עומק הענין שיגיעו לדרגה כזו שבזכות התורה יכירו אף האומות בהשי"ת, וזה מענין הברכות שישראל יגיעו לדרגה של קדושה בעצם ויביאו את כבודו לעולם.

כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול, ואומר האבע"ז ששפוני ומלשון צפוני מלשון הטמנה, שטמונים בשפע, זה גם מענינו של הברכות שהטבע יהיה טמון שם.

ברוך מרחיב גד וכו' וירא ראשית לו כי שם חלקת מחקק ספון, ואומר רש"י שגד בחר את נחלתו בעבר הירדן כי שם טמון משה רבינו שהוא המחוקק, ונטל חלקו בארץ סיחון ועוג שמשו כבשו, ונראה לומר בעומק הדבר, כי הרי בארנו שהסיבה שמשו כבש את ארץ סיחון ועוג, משום שבזה נהיה כמי שהתחיל לתת את הארץ לישראל, וגד רצה לחיות במקום שכבש משה, ואיתא שלעתיד יקבלו גם את ארץ שאר העמים ולא רק ארץ שבעת העמים שאז יגיעו לשלימות הענין, שעומק הדבר הוא שכל העולם יכירו בכבודו, וזה ענין של שלימות היות כבודו בעולם.

ולדן אמר גור אריה יזנק מן הבשן, ומפרשים המפרשים ששכן על הספר דהיינו על גבול הארץ, ושותה מן הירדן ושומר על ישראל שלא יכנסו אויבים לארץ, ובאמת שלהלן מפרש רש"י על הפסוק ברזל ונחושת מנעליך שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס לארץ, וזה משלים את היותם חזקים בארצם, וכל זה אמר להם משה שינחלו את הארץ ויחיו שם באופן טבעי עם הקב"ה.

ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה', והוא גם מעניני הארץ שתהיה מלאה ברכת ה' והארץ תהיה שבעה כל רצון יושביה.

ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו וטובל בשמן רגלו, ברזל ונחושת מנעליך וכימיק דבאך, שיהיו כל ימיהם בטוב ובשפע.

ואח"כ אמר **אין כקל ישורון רכב השמים בעזרך**, וכאן מדבר על כלל ישראל, וישכן ישראל בטח עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש, אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך וכו' ואתה על במתיך תדרוך, והנה כל הברכות הוא בגודל גדולת ישראל שיהיו בעצם קדושים והטבע יאיר

להם, וכל זה הוא שיחיו בתוך הטבע אתו ית', ובזה סיים משה רבינו נותן התורה את תורת ה', ונותן אותם לישראל באופן כזה שיחיו אתו אף בטבע.

ייעל משה מערבות מואב אל הר נבו

כאן כתבה התורה שמושה עלה בפועל אל הר נבו, והראהו הקב"ה את כל הארץ, כי עד עכשיו צוה לו הקב"ה שבעת פטירתו יעלה אל הר נבו, ועכשיו כתוב שאכן עשה זאת ועלה אל הר נבו, וכתוב שאכן הראהו הקב"ה את הארץ.

ונראה שלא כתבה רק בכדי לומר שעשה את זה בפועל, אלא שכוונת הדבר הוא לומר שזה היה תהליך הסתלקותו מן העולם בברכתו את ישראל, ובזה השלים את הוצאת ישראל ממצרים ונתינת התורה, והכניסה לארץ באופן הנעלה הזה, שגלה להם שעשה אותם בתכלית השלימות אף לעתיד.

וכתוב זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה, כי נתבאר כבר כמה פעמים שבאבות התחיל הקשר בין ישראל להקב"ה, והקב"ה כרת עמם ברית, והבטיחם לתת את הארץ לזרעם, שנתינת הארץ היא שלימות הברית, שענינו הוא הבאת כבודו לעולם, וכשחיים אתו בארצו אף בדרך הטבע, בזה בא ענין היותו כאן בעולם לשלימותו, וכאן כתוב בתורה שאכן נשלם הדבר הזה.

וכאן נשלמה כל התורה, שהתחילה בזה שהקב"ה ברא את העולם, והרי כוונת הבריאה היא להיות לו דירה בתחתונים דהיינו שיראו את כבודו בעולם, והוא נעשה ע"י בריאת האדם שנפח באפיו רוח חיים, וכפי שאמר הרמב"ן שמאן דנפח מדיליה נפח, ושלימות הדבר נהיה בעת שבחר הקב"ה את עם ישראל שיהיו הם שיראה בהם את כבודו, ובעת כניסתם לארץ נתקיים הדבר.

וכתוב ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל, וכוונת הכתוב הוא לומר שהתורה נשארה אצל עם ישראל ונמשך הקשר הזה שהתחיל במשה רבינו והוא נמשך ע"י יהושע, ולכן נסתיימה התורה בדבר הזה לאמר נצחיות התורה.

וכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו פנים אל פנים, לומר שעתה נסתיימה התורה שבכתב, שענינו הוא נתינת התורה מפי הקב"ה לישראל וזה נהיה ע"י משה רבינו. ונשלמה התורה שבכתב.

תם ונשלם, השיר והשבח לנותן התורה, החונן לאדם דעת, ויהי רצון שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי תורתנו הקדושה, ונזכה להבין ולהשכיל עמקי סודותיה, ויאיר עינינו בתורתו ונזכה ולעסוק בתורה כל הימים, מתך הרחבת הדעת וכל טוב.